Пише: Владан Миланко
четвртак, 03 април 2008 22:51

Књига Игора Ивановића - *Култура и идентитет (поглед здесна)* (НСПМ, Београд, 2007) - почела је да изазива бурне реакције. Од речи хвале Леона Којена, Ђорђа Вукадиновића и Душана Ковачевића изречених на промоцији књиге, затим од исто тако похвалн их речи Мише Ђурковића у поговору књиге (текст доступан на сајту НСПМ), преко критике објављене у часопису
Време
Ивана Миленковића (текст такође доступан на сајту НСПМ), до оспоравања Миленковићеве критике (у часопису
Време
и на сајту НСПМ) Саше Гајића, све до низања скоро па искључиво личних увреда на рачун Ивана Миленковића, а због његове критике, од стране Владана Вукосављевића (текст доступан на сајту НСПМ). Па ако су критичари (или бар овај један поменути, нашироко оспоравани Иван Миленковић) макар делимично у праву, онда им само треба напоменути да је ова књига, ако баш ни због чега другога онда бар због оваквих бурних реакција које изазива, добродошла на српској издавачкој сцени.

Када се погледају идеолошке линије по којима се крећу коментари на Ивановићеву књигу, дају се лоцирати две струје. Једну чине они који су за Ивановићеве ставове, и налазе се десно, док се Миленковићу, као критичару, од стране његових критичара, то јест од стране бранилаца Ивановићеве позиције, приписује ни мање ни више него позиција - комунисте. А Миленковић, ни крив ни дужан, већ је дуго година активни хуманиста, човек који је на домаћој теоријској сцени (по свом великом ангажману на III п рограму радио Београда, што је ваљда једино место у српској јавности на ком је теорији дато првенство) познат по својим про-демократским и про-либералним ставовима, који је био и један од активиста групе
484
која се бавила збрињавањем избеглица, па не може бити даље од онога што би се дало идентификовати као позиција комунизма.

Овом погрешном лоцирању позиције Ивана Миленковића, пак, претходе још нека погрешна лоцирања, и баш некима од њих намеравамо да се бавимо у овом тексту. Само некима јер, као што и умножавања несугласица око Ивановићеве књиге показују, овде се ради не тек о неколико појединаца који имају проблема да се снађу у политичком

регистру, већ о самим тим позицијама, које се не дају тако лако одредити. Иначе, живимо у времену у ком је могуће да странка, као што је Српска радикална странка, јесте ангажована око социјалних питања, те у времену у ком организације које су декларисане као левичарске, као што су разна удружења домаћих анархиста, подржавају приватизацију и либерализацију, па није чудно што постаје све јасније да нам је, пре свега, потребно да се много озбиљније почну промишљати политичке позиције.

У овом тексту нема се намере екстензивно бавити озбиљним промишљањем. Неколико примера из књиге Игора Ивановића ће послужити као шлагворт, тек да би се указало на проблем идентификације одређених позиција.

На пример, Ивановић се у једном делу своје књиге бави идеолошким анализама неколико филмова - *Конан варварин* Џона Милијуса, *Прљави Хари* Дона Зигела и *Никсон* Оливер а Стоуна - што је ваљда десничарска реакција на све популарније идеолошке анализе филмова, каквима се на левици баве теоретичари лакановске оријентације, првенствено Славој Жижек, који има бар пет књига у којима се бави ишчитавањем идеологије из филмова. Као такав, овај Ивановићев потез, бављење филмом, итекако је добродошао, јер филм као филм јесте нешто око чега се вреди спорити. Филм представља "масовно несвесно", оно што показује оно о чему се колективно фантазира, оно што, заплетом и ликовима, даје артикулацију колективним фантазмама. Па, бављењем филмом може да се дође до онога што је у колективној фантазми битно за сналажење и за одређивање у свачијој свакодневици. На пример, екранизације стрипова куће
Марвел,
у којима су суперхероји увек они којима се деси нешто што им лично покаже у каквом неправедном свету живимо, сугеришу да увек свако појединачно може да допринесе општем добру. Па онда, Дердевил мисли да му је отац поштени радник али, када види да је његов отац заправо утеривач дугова за локалне гангстере, он губи вид, но изоштравају му се остала чула и увећава му се снага, па постаје заштитник немоћних. Такви филмови подржавају фантазму о ономе да "један човек може све да промени ", да "ниси тек кап у мору" већ да је "и твој глас судбоносан", итд. Осим што подржава ове идеологеме, класична прича о суперхерају обезбеђује и фантазму о конзистенцији поретка, па кад ни политичари, ни полиција, ни ватрогасци, нити било ко други, не успеју да се изборе с неким проблемом онда наступају Дердевил, Спајдермен, Бетмен, или ко већ, и они спашавају ствар, крпе процепе у поретку, чиме показују да, и кад поредак реално не може да се с нечим избори, увек је ту још на снази и фантазма да нешто у том и таквом поретку постоји што га ипак спашава и кад изгледа да се у њему отворио процеп који потенцијално може да га читавог поцепа и уништи.

Игор Ивановић се бави Конаном, ликом из филма Џона Милијуса, а за Конана Ивановић каже да је то лик који, **дионизијски**, ужива у животу, који симболизује животну снагу,

затим, који се враћа **паганству**, некаквој **традицији** која претходи модернизацији која нас лишава традиције. Међутим, када се погледа Милијусов филм, стиче се следећи утисак. Прво, филм почиње тако што се показују двоје варвара који кују мач. За разлику од својих суседа, који се и даље служе бронзом или гвожђем, Конанови родитељи кују мач специјалном техником каљења челика. Мало после најавне шпице, у село Конанових родитеља упадају хорде варвара којима командује Талса Дум, биће старо хиљаду година, један од владара древне Атлантиде, на чијем се амблему налазе змија и сунце и месец. Талса Дум и његове хорде убијају становнике Конановог села да би се домогли мачева од прекаљеног челика. И шта ту имамо? Па имамо борбу за модернизацију. Имамо Талса Дума као представника традиције (јер он је стар хиљаду година и био је становник Атлантиде), који од савременог света (Конанов народ је млађи од Талса Дума) краде технологију (мачеве од прекаљеног челика). Већ на самом почетку филма, када се упореди с Ивановићевим читањем истога, испада као да га Ивановић није гледао. Јер је Конан симбол прекида с традицијом, а његов непријатељ, Талса Дум, представник је традиције. Конан је представник модернизације (прекаљени челик) насупрот традицији.

Конан, после овог масакра његовог племена на почетку филма, бива одведен у ропство. Ништа од уживања у животу, како му то Ивановић приписује. Строга дисциплина је оно што Конана одржава у животу, за разлику од оних мање дисциплинованих. Конан од детињства до своје младости окреће огромни жрвањ. После тога га обучавају за гладијатора. Ту долази једна битна сцена, где Конана питају шта је најбитније у животу. Претходно је неко на то питање одговорио: "најбитније је слободно јахати кроз степе, с ветром у коси". Конан на ово питање одговара: "најбитније у животу је смрвити свог непријатеља, видети их згажене под собом, чути кукања њихових жена". Ништа од слободе и уживања, само **челична** дисциплина!

Када Конан једном оде од оних који су га држали у ропству - он проналази жену. Али шта он с њом ради? Имамо у филму једну сцену где они воде љубав, али та је сцена праћена носталгичном музиком и приказана је као пријатни сан и ништа више. Недуго после, Конанова жена гине. Конан остаје сам, и опет га само челична дисциплина носи даље. Битно је сетити се и сцене која претходи погибији Конанове жене, која директно противречи томе што Игор Ивановић пише о Конану, да је Конан неко ко ужива у животу, ко симболизује паганство, дионизијско итд. У тој сцени Талса Дум прави оргије са својим ратницима. На оргије упадају Конан, његова жена и његов пријатељ и мачевима касапе све што је до тада гмизало у страсним загрљајима. После те сцене гине Конанова жена. Конан је, тако, ништа друго до **кастратор**, и само-кастратор, који, чак потпуно **хришћан ски** , спроводи оно "ако те неки део твога тела не слуша, боље га одсеци". Конан кастрира оне који се препуштају уживањима, који оргијају, и то оргијају под плаштом хиљадугодишње традиције. Ништа од паганства, ништа ни од традиције, ничег од дионизијског...

На крају приче о Конану, није мање битно поменути директне узоре овога филма. Ако се погледају мачеви, оклопи, комплетна сценографија филма *Конан варварин*, а притом се макар мало зна нешто о историји филма (да не кажемо, "ако се познаје основна филмска култура"), оно што је толико очигледно да не може да буде очигледније јесте цитирање филма *Алекс андар Невски* Сергеја Ејзенштајна. А *Александар Невски* је прављен као пропагандни филм у доба стаљинистичке Русије. А превод имена "Стаљин" јесте "челични". Па кад се зброје два и два, *Конан варварин*, с пласирањем анти-традиционалне, анти-и-антимодернистичке приче, с давањем првенства челичној дисциплини у односу на било које уживање, с обрачунавањем с паганским вредностима, као што су јединство с природом, с богом ("...до ђавола с тобом", завршава Конаново молитвено обраћање богу свог народа), просто не може а да не буде један тврди про-комунистички филм. Па остаје питање, како и зашто Игор Ивановић мисли и пише да је овај филм иоле десничарски? Ваљда зато што се годинама о овом филму писало да је про-фашистички, али се и то знало зашто се тако писало у Регановој ери, у којој је филм и прављен. Па, како то већ иде, ако се тада у САД, у хладноратовској ери, нањушило да је нешто про-комунистичко, морало му се, јавно, приписати да је фашистичко, отприлике као и данас када је још увек популарно изједначавати Хитлера и Стаљина. Но, како је Жижек скоро у Београду рекао, дисиденти у гулазима су морали да пишу рођенданске честитке Стаљину, а незамисливо је да Јевреји из логора пишу честитке Хитлеру. Ради се о две сасвим различите идеологије...

Ивановић има проблема и када пише о филму *Прљави Хари* . Ивановић каже да Хари Калахан, у име "правих вредности" стаје на пут хомосексуалцима и осталим нуспојавама демократизације. Међутим, кад се погледа овај Зигелов филм, прво што пада у очи јесте да Харија зову "прљави Хари" **баш зато што ради прљаве послове за тај и такав поредак** . Хари Калахан је неко ко је задужен да стаје на пут перверзњацима итд., али је задужен од стране свога надређеног да то ради. Скоро је на НСПМ стављен Жижеков текст под насловом *Против двоструке уцене* о томе како су нео-либерална демократизација и њена националистичка опозиција две стране исте медаље, па се Хари може посматрати баш у том светлу. На крају филма Хари даје отказ, али зато што му смета што наличије није лице. Хари замера лицемерју тог и таквог поретка, али се опредељује за једно од та два које је **већ у том и таквом поретку** . Гледе "правих вредности" о којима Ивановић пише *a propos*

Харија Калахана, па..., ту треба видети да Хари тешко да се залаже за било шта позитивно, већ да Хари, такав какав је у овом филму, просто има нешто против овог и оваквог. Па ко има маште, свашта може да му припише, само, то не може да уради ако се држи филма и ако прича баш о овом филму.

Занимљиво је, такође, погледати наставак филма *Прљави Хари*, за који је сценарио писао Џон Милијус, исти онај који је радио
Конана варварина
. У
Магнум одреду
Хари Калахан стаје на крај про-фашистичком тајном одреду који организовано убија хомосексуалце, порнографе, проститутке, нарко-дилере. Хари се ту враћа да би се обрачунао с десничарима који су га погрешно схватили и зато га покушали насилно присвојити. Можда Ивановић није гледао овај наставак, но није ни битно, али јако је битно да се из првог филма не може ишчитати то што је он ишчитао.

Кад је Стоунов *Никсон* у питању, довољно је само сетити се једне сцене, оне у којој Никсон склапа договор с Маом, па да се већ унесе сумња у свако
par excellence
пришивање десничарске поенте овом филму. Овај Стоунов филм чак отворено игра на ону нео-либералну карту с којом се сви тоталитаризми изједначују, а чак би било плодно Никсонову параноју која се види у филму, те то што се у филму за њега и за Маоа каже да су "иста чудовишта", поредити с паранојом у СССР. У сваком случају, ствари нису толико просте. И то би била основна замерка Игору Ивановићу, да поступа у складу с либералном максимом "мање мисли више ради", па пише текстове у којима се "мисли само зато да се не би мислило". Исувише брзо и, чак, (намерно или ненамерно)
очигледно погрешно
(као што је случај с
Конаном варварином
) Ивановић многе ствари, које никако не иду заједно, баца у исти кош.